

LAIŠKAS ATSTOVUI VAŠINGTONE POVILUI ŽADEIKIUI

Roma, 1944.X.28

Aukštai Gerbiamas

Ponas Ministeri ir Mielas Kolega,

Tamstos VIII.18 laiškas gautas čia X.18, o X.26 atėjo Tamstos laiškas iš V.27 su priedais – biuleteniais lietuvių ir anglų kalbomis. Nors pastarosios žinios ir senos, bet mums jos labai įdomios, nes liečia Amerikos lietuvių gyvenimą bei veiklą.

Šiaip gi mes Romoje žinių neturime nei iš Lietuvos, nei iš kitur, nes sąjungininkams atėjus į Romą kažkodėl paio mūsų prietelių susisiekimas. [...]

Aš lig šiol nerašiau nei Tamstai, nei p. Balučiai [atstovas Londone] todėl, kad šituo keliu, kuriuo dabar siunčiu, nebuvo galima, o paštu naudotis nenorėjau. Be to, pašto susisiekimas iš čia į JAV ir į D. Britaniją teleistas prieš porą savaitių. [...]

Bolševikų vasaros ofenzyvos akivaizdoje vienas aktualių ir svarbiųjų mūsų uždavinių buvo daryti pastangų, kad anglosaksai sulaikytų bolševikus nuo teroro bei deportavimų Lietuvoje. Kaip matau, visi mūsų Pasiuntiniai veikė šita prasme. [...]

Kaip Tamsta matai iš pridėtų nuorašų, visuose tuose dokumentuose buvo prašyta, kad Lietuva būtų administruojama ne vien bolševikų, bet tarp sąjunginės kontrolės komisijos, anglosaksams dalyvaujant, kaip kad yra Italijoje. Vatikane p. G[irdvainiui] buvo pažadėta veikti jo prašyta prasme. [...] Pažymėtina, jog paskaitęs tą raštą p. Tittman [JAV laikinasis reikalų patikėtinis prie Šv. Sosto] pastebėjo „*C'est ce que nous voulons*“ [pranc. „Mes kaip tik to ir norime“].

[...]

Toliau aš maniau esant naudinga parašyti tais pat reikalais laiškus [svarbiems] asmenims, atsilankiusiems Romoje [...].

Kad p. Churchill į laišką neatsakė, stebėtis nėra ko daug. Kokia jo padėtis, matome iš debatų parlamente. [...] Westminsterio Arkivyskupas [mons. Griffin, gavęs VIII.1 d. laišką] pakvietė mane pas save ir klausinėjo smulkiau apie padėtį Lietuvoje. Kai aš, dėstydamas bolševikų elgesį Lietuvoje, pasiklausiau: „Ar Jūs D. Britanijoje žinot, ar galit sau įsivaizduoti, kaip elgėsi bolševikai per pirmąją Lietuvos okupaciją ir kaip elgiasi dabar?“, mons. Griffin atsakė: „Mes tai žinome, žinome labai gerai“. Baigdamas pasikalbėjimą, jis pažadėjo, grįžęs į Londoną, tuoj padaryti pas savo vyriausybę reikalingus žingsnius.

Šitas – nepalikimo bolševikams laisvų rankų Lietuvoje – klausimas šiandien yra dar aktualesnis, dar daugiau degamas. Todėl manau, jog būtų reikalinga, kad Tamsta ir p. Balutis įteiktumėt notas (ar memorandumus) atitinkamoms vyriausybėms, o taip pat savo kolegoms kitų Suvienytų Tautų ir neutralių valstybių atstovams, kaip savo laiku buvo padaryta su nota dėl Lietuvos atsisakymo priimti Vokietijos reikalavimą pulti Lenkiją. [...]

Iš Tamstos atsiųstųjų biuletenių aš matau, kad mūsų organizacijos [Amerikoje] supranta viešosios opinijos reikšmę mūsų bylai. Juo daugiau bus apeliuojama į opinią, vyriausybes, atskirus asmenis, organizacijas, juo geriau.

Europoje, beje, viešosios opinijos dar nėra, nėra ir vyriausybių įprasta to žodžio prasme, nes dar nėra civilės drąsos bolševikų atžvilgiu.

Vokietijoje yra desėtkai tūkstančių lietuvių, išvežtų į darbus ir daug pabėgusių nuo bolševikų teroro. Reikėtų tad (jei dar nepadaryta) prašyti JAV ir D. Britanijos vyriausybės, kad atsiradus tiems

žmonėms sąjungininkų kariuomenės užimtos Vokietijos srityse, jie būtų traktuojami kaip Lietuvos Respublikos piliečiai, o ne kaip Sov. Sąjungos ar sovietinės Lietuvos piliečiai, ir ypač kad jie nebūtų atiduoti sovietų žinion ar verčiami išvažiuoti okupuoton Lietuvon ar į Sov. Sąjungą. Jie turėtų būti globojami Amerikos bei D. Britanijos R[audonojo] Kryžiaus. [...]

[...]

Jūs Amerikoje, turbūt, nė neįsivaizduojat gerai, kurio laipsnio yra pasiekusi Europoje komunistų įtaka, Sov. Sąjungos ingerencija į kitų valstybių vidaus reikalus ir jos šantažas. Jei dalykai ir toliau taip plėtosis, kaip lig šiol, tai greitu laiku sovietų vyriausybei nereikės vartoti tokių priemonių, kaip gen. Kutuopov'o pagrobimas, o pakaks paprašyti tokį ir tokį poną išduoti kaip karo nusikaltėlį. O greta to juk visados palieka galioje supaprastinta bolševikų procedūra: perskelti kiaušą. [...]

Dėkodamas už laiškus, siunčiu, kartu su p. G[irdvainiu], geriausių linkėjimų Tamstai, Tamstos bendradarbiams ir visiems mūsų pažįstamiems.

Tamstos

[Parašas:] S. Lozoraitis

Kalba netaisyta.

„Iš Stasio Lozoraičio laiškų, rašytų karo metais (1942–1945)“, in: *Kultūros barai*, nr. 5, 2009, p. 74–75.